

A LACZKÓ DEZSŐ MÚZEUM 20. SZÁZAD ELEJI GYERTYATARTÓJÁNAK RESTAURÁLÁSA

Pálffy Sándor

Laczkó Dezső Múzeum

A tárgy a szabályozható gyertyamagasságú horgany-vaslemez gyertyatartók közé tartozik. Múzeumba vásárlás útján került, használatáról, tulajdonosáról adattári forrás nincs. E típusok a polgárság körében terjedtek el, egyszerű díszítésük mellett inkább használati értékkel bírtak. A hengerelt vaslemez szárban három gyertyamagasság beállítási lehetőség van a gyertyatartók segítségével (köpű), amit palmettalevél fogantyúval mozgathatunk. A szár felső részéhez a cseppfogót, valamint a díszített talprészt ónnal forrasztották össze, a talp nehezekeként pedig homokot használtak. A díszítés szolid barokk elemeket idéz a talpon fémmnyomás által kidomborított, gerezdelt mintával, illetve alul körbefutó szalagfonatos dísszel.

A tárgy állapota

A gyertyatartó egész felületét akrilos aranyozás borítja, amit utólag vittek fel, eltakarva az alatta lévő ónozást, amivel a század első évtizedeiben előszeretettel imitáltak ezüstöt. További szakszerűtlen kezelést találtam a szár-rész talphoz való erősítésénél, ami utólag egy korábbi törés után epokittal történt. A legnagyobb károsodást azonban egy savas tisztítási próbálkozás okozta, ami a talp egyharmad részét elpusztította, és még az épen maradt felületbe is lyukakat mart. Emellett kisebb probléma a rengeteg viaszmaradvány eltávolítása mind a szár belsejéből, mind a talp külső felületéről. Korróziós termékeket az egyes fődarabok illesztési és forrasztási pontjainál észleltem, amit eltérő elektron potenciálú fémek okoztak elektrokémiai korrózió formájában.

A gyertyatartó restaurálásának menete

Mivel egy komplex, több elemből álló műtárgyról van szó, ezért kezelés előtt szükséges azt szétszerelni. Miután a gyertyatalpzáró korongot eltávolítottam, a nehezekeként használt

homokot kiöntöttem. A szárat a talphoz rögzítő epokittos ragasztást motoros marokcsiszolóval távolítottam el. A külső aranyozást kutató ablakok nyitásával vizsgáltam. Erre a célra lakkbenzinnel legyengített kromofágot használtam (lúg és savmentes oldószer 10 %-os metanol és 85%-os diklór metánból). Az aranyozás alatt ónozás nyomait és egy piros másodlagos festés nyomait találtam.

1–2- ábra: A gyertyatartó restaurálás előtt

Tisztítás:

A kromofág segítségével a tárgy egész felületéről sikerült eltávolítanom az attól idegen

aranyozást. A feltételezett ónozáson ezüst-próbát végeztem, kálium-bikromát néhány cseppjére piros elváltozás nem történt. Ezüstözést a századelőn többnyire rézre használtak. A talpon és a száron található néhány mm-es korróziós réteget üveggyöngyös szemcseporral távolítottam el. Az eljárás nem okoz szerkezeti roncsolódásokat, nem épül be az anyagba, mint egy vegyszeres (savas) tisztítás.

Kiegészítés:

A talpon található hiányosságok pótlására horganylemez használtam, amire a domborított díszeket golyós sajtoló segítségével készítettem el. A kiegészítések nyomóformájaként a fogtechnikában is használatos DURACROL nevű metil-metakrilátot használtam. Ennek előnye a jó megmunkálhatóság, alakíthatóság, rövid kötési idő. A nyomóforma negatívjának mintavételéhez plasztilinnel körülhatároltam a talp ép részét a hiánynak megfelelő méretben. Ebbe a területbe öntöttem a kikevert duracrolt. Az anyag megszilárdulása után eltávolítottam a plasztilint, így megkaptam a pótlendő rész negatív domborított díszítését. A másik pozitív nyomóformát erről a mintáról készítettem el. A két elemre oszlopszerű vezetőt készítettem, kiküszöbölve a sajtoláskor történő elmozdulást. A kiegészítéshez felhasznált lemezt hengereltem, folyamatosan mikrométerrel ellenőriztem a kívánt vastagság eléréséig. Sajtolás: A horganylemez méretre vágás után két nyomóforma közé helyeztem, majd a golyóssajtoló géppel elkészítettem a hiányzó két részt a domborított díszekkel. A sajtolás tökéletlenségét néhol utólagos cizellálással korrigáltam. A kiegészítések beillesztése előtt eltávolítottam az előző restaurálás utáni és a kromofág utáni savmaradékokat desztilláltvízes áztatással. A gyertyaemelő letisztítása után a szár belső részét is mechanikusan megtisztítottam.

Kiegészítés, forrasztás:

Az egyenetlenül maródott éleket egyenletesre csiszoltam, hiszen lényeges a pontos illeszkedés, mert az ónforrasztás így lesz tökéletes. A felületek acetonos megtisztítása után lágyszer és forrasztóvíz segítségével beforrasztottam a talprészbe a kiegészítéseket, ügyelve a láng erősségére. A szár és a talp összeforraszt-

ását hasonlóképpen végeztem. Az egyenetlen forrasztási nyomokat fogtechnikai marokcsiszolóval, ötvösreszelőkkel tüntettem el. A nehezezként visszatöltött homok után a lezáró koronglemez is beforrasztottam a talprészbe. Az esztétikai megjelenítés a tárgy eredeti ónozásának visszaállítását tette szükségessé, ezt óndarabok megolvasztásával értem el. Kis forrasztó lánggal felfuttattam a felületre az ónt, ahol egyenletes réteget alkotva vontam be a tárgyat. Ezt követően gépi polírkoronggal felpolíroztam a tárgyat.

Tárolási javaslat

A gyertyatartón létrehozott passzíváló és védő anyagok tartós hatása és az újbóli korrózió elkerülése csak meghatározott klimatizációs viszonyok mellett érhető el, például nem lehet 40% feletti a relatív páratartalom, a legoptimálisabb a 20% körüli érték. Ezt párásítással vagy légszívással valósíthatjuk meg, a különböző, ezen célt szolgáló gépek és anyagok segítségével. Párásításra szolgál a Defensor 2000 V, a légszárításhoz a korrózió megakadályozására kerülni kell a más tárggyal való érintkezést, az esetleges nedvesség megkötésére pedig szilikagél használható. A hőmérséklet tekintetében a 15-25 °C közötti tartomány a megengedett, optimális, ha 20 °C körüli értéket tudunk biztosítani és a napi ingadozás nem több 5%-nál. A gáz és a szilárd halmazállapotú légszennyezők is előidézhetnek nedvességmegkötést vagy egyéb elváltozást, ezért a már csomagolásnál említett szilikagélen túl a savmentes papír alkalmazása ajánlott. A gyertyatartót ezeken felül még savmentes formatartó csomagolásba is helyezhetjük a további törések elkerülésére.

FELHASZNÁLT ANYAGOK LISTÁJA:

DURACROL
PLASZTILIN
KROMOFÁG
ÓNFORRASZ
DESZTILLÁLT VÍZ
SZILIKON ZSÍR
POLÍRKORONG
HORGANYLEMEZ

3. ábra: A gyertyatartó restaurálás előtt

4. ábra: A gyertyatartó restaurálás után

4. ábra: A gyertyatartó restaurálás után

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Járó Márta: Fémten restaurátoroknak. Budapest, 1980

Járó Márta: Klimatizáció, világítás és raktározás a múzeumokban. Múzeumi Restaurátori és Módszertani Központ, Budapest, 1991